

Emajões ja vanajõgedes esinevate kalade hulgas on mitmeid **ÜLEEUROOPALISE KAITSEVÄÄRTUSEGA KALALIIKE** – tõugjas, vingerjas, hink ja võldas, aga ka palju kalastajate seisukohalt olulisi kalu, näiteks haug, koha, ahven, latikas, säinas.

TÕUGJAS, *Aspius aspius* (L.) on suurim Eesti omamaistest karpkalastest ning ainuke röövtoiduline nende hulgas. Esineb arvukamalt Peipsi järves, Suur-Emajões ja Narva jões. See soojalembene kala toitub aktiivselt vaid maist oktoobrini. Suguküpseks saab 5-7-aastaselt (emased). Koeb kevadel, kiirevoolulistest jõelõikudes kivisele- kruusasele põhjale. Esimesel eluaastal toitub tõugjas peamiselt zooplanktonist, hiljem on tema toiduks kalad, enamasti viidikas. Eesti tingimustes elab tõugjas kuni 10 aastat, kasvades 7-8, tõenäoliselt kuni 10 kiloseks. Tõugjas on harrastuskaluritele huvipakkuv kala, kuid Eestis on tema püük alates 1992. aastast keelatud. Ohutegurid: koelmute mudastumine, rändetõkked, süvendamine, kraavitamine. Liigi kaitse seisukohalt on esmatähtis tagada kudealade säilimine ja rändeteede avatus. Alam-Pedja hoiualal esineb Emajões, Laeva jões ja Elva jões, kahes esimeses tõenäoliselt ka koeb. Vanajõgedesse sooritab toitumisirändeid. Käesoleva projekti raames selgitatakse täpsemalt tõugja rändemuster ja koelmud.



VINGERJA, *Misgurnus fossilis* keha on angerjataoline, uimed väikesed ja ümardunud. Selg tume, küljed heledamad ühe laia ja paari kitsa tumeda pikitriibuga. Suu ümber viis paari poiseid. Vingerjas on peidulise eluviisiga ja raskesti tabatav liik. Elab mudase põhjaga taimestikurikaste hästi läbisoojeneva madala veega kohtades. Eestis on vingerja leviku põhjapiir. Hoidub põhja (mutta), kasutab fakultatiivselt õhuhingamist, talub väga hästi hapnikupuudust. Koeb aprilli lõpust juunini. Öise eluviisiga kala leiab tänu poise-tele isegi täielikus pimeduses ja väga sogases vees üles toidu – surusäsklaste ja teiste putukate vastsed ja põhjaloomad. Praegune inimtegevus otseselt vingerjat ei ohusta. Negati-



ivne inim mõju on võimalik eelkõige veetaseme reguleerimise ja kaldajoone muutmise (õgvendamise) kaudu. Peipsi vesikonna seisuveekogud, eriti Alam-Pedja hoiualale jäävad Emajõe vanajõed, Narva jõe struugad ja kohati Peipsi rannik on vingerjale väga soodsaks elupaigaks, mistõttu selle liigi arvukus on siin kõrge. Esineb kõigis Alam-Pedja hoiuala vanajõgedes ja kohati Emajõe, Elva jõe ja Pedja jõe kaldasoppides.

HINK, *Cobitis taenia* on väike bentiline kala, pikkus kuni 11 cm. Keha pilkik, külgedelt lamendunud, värvuse põhitoon kahvatukollane, keha külgedel tumedad laigud, mis moodustavad kaks paralleelset pikitriipu. Suu ümber on 3 paari väikeseid poiseid. Silmade all on tal liikuvad kahe- tipulised ogad, mille ta ohu korral, nt. röövkala või linnu rünnakul, kaitserelvana laiali ajab. Esineb nii jõgedes kui ka



järvedes, eelistab selgeveelisi liivase või savise põhjaga kohtasid, mis on pealt veidi mudastunud või kaetud detriidiga. Koeb juunis-juulis madalas (0,3-0,8 m sügavuses) vees elusate või surnud taimede lehtedele, juurtele või vartele. Hink võib oma värvust muuta vastavalt veekogu põhja värvusele. Hink hoidub põhja lähedale, on halb ujuja ning peitub enamasti taimede vahele või uuristub põhja, jättes ainult pea välja. Hink on väga vastupidav kala, ta võib elada ilma toiduta kuni viis kuud. Nagu vingerjalgi, on ka hingul arenenud lisahingamine soole abil. Alam-Pedja hoiualal esineb vanajõgede suudmetes ja jõgede kaldavööndis, Emajões Palupõhja ümbruses hooajati väga arvukalt. Hingu rändemuster vajaks kaitse tõhustamiseks kindlasti põhjalikke uuringuid.

Peamiseks ohuteguriks järvedes on veetaseme muutmine, jõgedes lisaks veetaseme muutmisele ka nende süvendamine ja sirgeks kaevamine.

VÕLDAS, *Cottus gobio* on tõlvja keha ning laia ja lameda peaga kala. Soomused puuduvad, nahk on kaetud väikeste ogadega (katsudes kare). Võldase peamiseks elupaigaks on jõed, kus esineb enamasti kivise-kruusase põhjaga lõikudes. Vähearvukalt esineb kohati ka Peipsis, Võrtsjärves ning rannikumeres. Eelistab hapnikurikkaid ja jahedaveelisi kohti. Eestis saab suguküpseks kaheaastaselt. Koeb aprilli lõpus või mai alguses, kui vee temperatuur on tõusnud 5-9 °C-ni. Võldas on paikse varjatud põhjaeluviisiga kala. Igal



isendil on tavaliselt oma kindel varjupaik (kivialune) ning selle ümber territoorium, mida ta teiste võldaste vastu kaitseb. Peamiseks ohuteguriteks on vee kvaliteedi halvenemine (reostumine, eutrofeerumine), jõgede süvendamine, paisutamine ja sirgeks kaevamine. Ala-Pedja hoiualal esineb teadaolevalt Ringkoolus ja Lustivere koolus.

Alam-Pedja kaitseala valitseja on Keskkonnaameti Jõgeva-Tartu region (www.keskkonnaamet.ee). Kaitseala külastuse korraldajad on RMK Loodushoiu osakond Tooma külas Jõgevamaal (www.rmk.ee) ja Keskkonnaameti Alam-Pedja looduskeskus Jürikülas. Palupõhjas Emajõe ääres asub Palupõhja Looduskool (.....), mis on kujunenud üheks külastatavamaks ja aktiivsemaks loodusharidust andvaks keskuseks.

Projekti rahalised vahendid on eraldanud Euroopa Liidu LIFE+ programm ja Keskkonnainvesteeringute Keskus ning projekti läbiviijad – Eesti Loodushoiu Keskus, Looduskaitseühing Kotkas ja Keskkonnaministeeriumi Keskkonnateabe Keskus. Täpsemat infot projekti HAPPYFISH kohta leiab internetist aadressil www.loodushoid.ee/happyfish

Alam-Pedja looduskaitseala on suurte soode, märgade metsade ja lammide ning looklevate jõgedega paikkond Võrtsjärve nõos, mis piirneb peamiselt jõgedega- Pedja, Põltsamaa, Pede, Umbusi, Pikknurme, Laeva ja Suur –Emajõgi. Kaitseala pindala on 34 220 ha. Kaitsealal on erineva piiranguastmega vööndid, külastajate jaoks on ettevalmistatud mitu loodusrada ja looduskeskus.

Külastaja meelespea

- Kaitsealal on liikumispiirangud, jälgi tähistust
- Lubatud on korjata marju, seeni ja muid metsaande
- Jalgratta ja mootorsõidukiga liikle teedel ja parklas
- Telkida ja lõket teha võib ainult selleks ettevalmistatud ja antud kaardil tähistatud kohtades
- Oma prügi võta lahkudes kaasa
- Looduses vaikselt käies kuuled ja näed rohkem
- Hoia looduses koer rihma otsas
- Rahvaürituste läbiviimiseks, sh matkadeks tuleb saada luba kaitseala valitsejalt, kui inimesi on üle 30
- Kõrgvee ajal on Kirna matkarada läbimatu, jälgi infot RMK kodulehel
- Mootorpaadiga on lubatud sõita Emajõel, Elva ja Ilmat-salu jõel ning kaitseala valitseja kirjalikul nõusolekul Pede ja Põltsamaa jõel. Ülejäänud kaitseala territooriumile jäävatel veekogudel (sh Emajõe vanajõed) on mootorpaadiga sõitmine keelatud aastaringselt.
- Jetide, skautrite, veerollerite ja hõljukitega sõimimine on keelatud kogu kaitsealal
- Paadiga sõites kannu päästevesti, arvesta teiste liiklejatega ja randudes ära kahjusta kallast
- Kalapüük on kaitsealal keelatud Emajõe vanajõgedes Pedja jõe suudmest Kärevere maantee sillani 1. aprillist 30. juunini.
- Kui märkad looduses rikkumist, helista numbrile **1313**.

ALAM-PEDJA VETE NATURA LIIGID



EESTI LOODUSHOIU KESKUS



Koostaja: ??? • Kaanefoto: Peeter Unt • Fotod: Arne Ader, Tiit Hunt, Urmas Tartes • Kirjastus: Eesti Loodusfoto

Eesti Loodushoiu Keskus 2011

